

הלכות ראש השנה סימן תקצב תקצג

הוקעים לו קדם שיתפלל מיסוף, ואין צריך לתקע לו שנית (כל-כו וכו' בשם א"ח): ג (ח) חלא (ד) גשיח, לא התוקע (ט) ולא הצבור, (י) בין תקיעות שמושב (יא) לתקיעות שמועמד (מיהו, בענין התקיעות (יב) והתפלות אין הפסק) (מדכי ומחיריל), ואם סח דברים בטלים (יג) אין צריך לחזור ולברך (טו), ואין צריך לומר שלא ישוהו (י) בין ברכה לתקיעות אם לא (יד) בענין התקיעות: ד' זה שתוקע בששתן יושבין (ט) תוקע על סדר הברכות: הגה ומיהו, אינו מעבב ויכול (טז) אחר לתקע, אלא (יז) שראוי לעשות כן, וכבר כתבתי לעיל סימן תקפח:

ה הרי"ה והרא"ש שם
קטב רש"י ט"ק
התקיעות פסק ג
ו ר"ב שם

תקצג אם הברכות והתקיעות מעכבות זו את זו, וכו' ב' סעיפים:

א ברוחא ראש השנה א (א) * ברכות של ראש השנה (ב) ויום-הכפורים (ב) * מעכבות זו את זו, שאם אינו יודע פלם (ג) לא יאמר מה

באר היטב

רמ"א והתפלות לא הוי הפסק היינו בין תקיעה לתקיעה אבל בין ברכה לתקיעה הוי הפסק וצריך לחזור ולברך, ופשוט דאפילו השומע אם סח בין ברכה לתקיעה צריך לברך, מ"א:
(ב) ויום-הכפורים. פ"י ד"כ של יובל שאומרים בו ניכ מלקיות זכרונות ושופרות: (ג) לא. ובשאר ימות השנה אם יודע ברכה

פ"ת לטליות וכן לזכרונות וכן לשופרות, ואחר אנשים ומירות תשרית תשרית ת"ר, וכן נהגים ק"ק אשכנזים בירושלים: (ז) גשיח. ובשעת התקיעות אפילו לרק אסור, עין סימן תקפו ס"ק ח: (ט) א"צ. אפילו סח בין תקיעות דמשב ענין א"צ לחזר ולברך, הגמ"ג, מ"א: (י) בין. ואם סח בין ברכה לתקיעה אפילו מענין התפלה צריך לחזור ולברך, ומ"ש

באר הגולה

* מעכבות וכו'. והני שאם אינו יודע פלם לא יאמר אף אחת מהן. וכתב הפרי"קנים: וצריך עיון, אמאי לא יאמר ג' ראשונות ובי אחרונות וקדשת היום באמצע, וקא טור כסב בשם הרי"ף גיאות בסימן תקצא שהצבור מתפללין בלחש רק שבע, ואף דלא קומא לן כן, מפל מקום בשאינו יודע וכו', ואפשר אין הכי נמי, רק לא יאמר עשרה פסוקים, עד כאן לשונו, ורצה לומר, דאימא בקמא מ"ט, אמר רבה: אמר הקב"ה. אמרו לפני מלכיות כרי שתמליכוני עליכם, וזכרונות כרי שיעלה זכרונכם לפני לטובה וכו', וכן הוה הקמא, שאם לא יאמר זכרונות ושופרות לא יאמר העשרה פסוקים של מלכיות אבל הברכה עצמה יאמר², אבל באמת זהו דחך גדול, דקא לשון הגמרא 'ברכות מעכבות משמע שאם חסר ברכה אחת לא יאמר השניה. אבל באמת לא קשה קשיתו כלל, דקא להרי"ף גיאות דסבירא לה דהצבור בלחש אין אומרים רק מלכיות בלבד, על-כרחי הקמא דנקט מלכיות זכרונות ושופרות אש"ך קאי, וכו' בנדאי מעכבות אלו את אלו, כדקאמר רבה השעם, ולדין דסבירא לן דגם הצבור חייב להתפלל תשע ברכות, הברכות קאי גם אצבור, והשעם כדקאמר רבה: * זו את זו. עין משנה ברורה מה שכתב בשם הגאון אברבנאל, ודע, דבספר נהר שלום פליג עליו וזה לשונו: אם פתחו על הששה ברכות שפוסקים כמעצת הוא תיטא, הלפי פירוש הרא"ש והר"ן קבאר זה בנדאי בגמרא, עין שם, ואשאי קאטר דכן מוכח בגמרא, ואם ידעו על ייה ברכות של כל השנה, הוא גס"פ תיטא, ולא נחגנו אלא סמוכות זו לזו, דמשום הכי ליתא בהו פתיחה, ובכרטי ג' ראשונות ובי אחרונות כחד השכיב, וגם שאין משמעות לזה בגמרא, עד כאן לשונו, וכן כתב האליה רבה, ולענין דעתי נראה פשוט כמו שכתבתי בפנים, דגם להסגן אברבנאל הוא רק חסמי בעלמא ויזא בנה צליל-פנים מצות תפלה דטן התורה דבכשה אחת סגי, כמו שכתבו הפוסקים, וראית הפגן אברבנאל הוא מלשון הגמרא דקאטר ברכות של ראש-השנה ויום-הכפורים, משמע

מלשנה ברורה
ג (ח) לא ישוה וכו'. דהברכה שמברך קדם התקיעות (ט) קאי גם-כ"ן על התקיעות דמעמד: (ט) ולא הצבור. דהלא יצאו בברכתו, והיו פאלו ברכו לעצמן: (י) בין וכו'. ובשעת התקיעות עצמן (י) פשיטא דאסור לשוה, ואפילו (יא) לרק אסור, לפי שצריך (יב) לשמע כל התקיעה מראשה לסופה אפילו היא ארבע הברכה, כמו שכתב בסימן תקצ, (יג) וכל-ישרון דאסור להשמיע קול כשהוק או בנתינת הגרון, שמכלבל גם האחרים השומעים: (יא) לתקיעות שמועמד. והוא הדין בין התקיעות שמושב וכן שמעמד גופא גם-כ"ן (יד) אסור להפסיק: (יב) והתפלות אין הפסק, ורצה לומר, דבין תקיעות דמשב למעמד שרי לכתחלה להשיע מענינם¹, ועין בדרך-החיים שדעתו, דבין הברכה עד סוף תקיעות דמשב (ט) אסור להפסיק אפילו בתפלות, לכן לא יאמר ה"הי רצון הנפס בפחותים בין התקיעות דמשב, רק הנהרה בלבד ואל יוציא בפיה², או יציא אמר ה"הי רצון אחר גמר התקיעות דמשב: (יג) אין צריך לחזור ולברך, ולא דמי לסח בין תפלין לתפלין, דהתם שמי מצות הן, מה שאין כן הכא דכלה תדא מצוה היא, (טו) ועל-כ"ן אפילו שח דברים בטלים בין תקיעות דמשב עצמן אין צריך לחזור ולברך [מירי דהוי מי שמדבר אחר שטעם מעט מברכת המוציא דאין צריך לחזור ולברך, דכלה תדא סעודה היא]. ומכל מקום מצדדים (יז) האחרונים, דמי שיש בתפלה בין שברים לתרועה אף מענין התקיעה, אף שאין צריך לחזור ולברך, מכל מקום (יח) לא יצא וצריך לחזור ולתקע אותו סדר: (יד) בענין התקיעות. ואף הסימן קטו סעיף ו פסק דלכתחלה לא יפסיק כלל, (יט) הכא מירי שצריך לשוה, כגון שאומר להביא שופר, או לשכשך אותו במים שלא יכול לתקע, וכיוצא בוי. (כ) ופשוט דאם שח³ בין ברכה לתקיעה מענין תפלה דצריך לחזור ולברך⁴, ומה שכתב רמ"א דתפלה לא הוי הפסק היינו בין תקיעה לתקיעה, וכו', אבל בין ברכה לתקיעה הוי הפסק, (כא) ואף השומע אם סח בין ברכה לתקיעה צריך לברך: ד' (טו) תוקע על סדר הברכות. דהתחיל במצוה אומרים לו גמרא⁵: (טז) אחר לתקע. ועומד במקומו, (כב) ואינו צריך לעמוד על הבימה⁶: (יז) שראוי לעשות פה וכו'. וכל זה מירי (כג) בתנאים שהיו נוהגין לו לתקע בסתמא, ואם-כ"ן זכה מיד בכל התקיעות, אבל עקשו שנוהגין בקצת מקומות למן הסדרים לאחר, אם-כן מעולם לא זכה בה הראשון ושני:
א (א) ברכות של ראש השנה וכו'. הינו של מוכף שיש בו מלקיות זכרונות ושופרות, וכן של יום-הכפורים של יובל שאומרים בו גם-כן מלקיות זכרונות ושופרות: (ב) מעכבות זו את זו. משמע דבשאר ימות השנה אם יודע ברכה אחת יאמרה, ואין מעכבות זו את זו [מ"א]. ועין בבאר הגולה

שער הציצית

(ט) ט"ו והגמ"א: (י) גגן אברבנאל ושי"א: (יא) ונראה זהו שיה רק לענין הצבור השומעים אבל לא לענין התוקע גופא: (יב) דרכי-משה בשם מהר"ל בסימן תקפס: (יג) שם, וכן העתיק הפט"ה אברבנאל: (יד) כן מוכח מהש"ז שכתב דכל מצוה שהיא עוסק בה ואינו רשאי להפרד משם עד שיקדים בלה, אסור יש בהפסקתו, וכן כתבו בדרך-החיים ותי"א אדם וכן מוכח בפסקי הרא"ש, ודלא בהפסוח ספר"ח: (טו) ודעת הגאון מהר"י אפרדין כסדורו להקל בזה, וידעתו פתח הפגן אברבנאל הוא להחמיר רק בין ברכה לתקיעה, ועל-כ"ן פסקו שנוהגין כן אין לטעות בנים: (טז) גגן אברבנאל: (יז) סדור פט"ה עמדין ופשוט אברבנאל: (יח) דדלמא כננה התורה על שניהם וקא וקלל בנה את התרועה: (יט) מנן אברבנאל ושי"א, וכן מוכח בבאר הגמ"א: (כ) אחרונים: (כא) מנן אברבנאל ושי"א, דהיינו שצריך שברכה לצמצו כרי לצאת דרי חובת הברכה: (כב) דרכי-משה, מנן אברבנאל: (כג) מנן אברבנאל ושי"א:

הפרי"קנים: וצריך עיון, אמאי לא יאמר ג' ראשונות ובי אחרונות וקדשת היום באמצע, וקא טור כסב בשם הרי"ף גיאות בסימן תקצא שהצבור מתפללין בלחש רק שבע, ואף דלא קומא לן כן, מפל מקום בשאינו יודע וכו', ואפשר אין הכי נמי, רק לא יאמר עשרה פסוקים, עד כאן לשונו, ורצה לומר, דאימא בקמא מ"ט, אמר רבה: אמר הקב"ה. אמרו לפני מלכיות כרי שתמליכוני עליכם, וזכרונות כרי שיעלה זכרונכם לפני לטובה וכו', וכן הוה הקמא, שאם לא יאמר זכרונות ושופרות לא יאמר העשרה פסוקים של מלכיות אבל הברכה עצמה יאמר², אבל באמת זהו דחך גדול, דקא לשון הגמרא 'ברכות מעכבות משמע שאם חסר ברכה אחת לא יאמר השניה. אבל באמת לא קשה קשיתו כלל, דקא להרי"ף גיאות דסבירא לה דהצבור בלחש אין אומרים רק מלכיות בלבד, על-כרחי הקמא דנקט מלכיות זכרונות ושופרות אש"ך קאי, וכו' בנדאי מעכבות אלו את אלו, כדקאמר רבה השעם, ולדין דסבירא לן דגם הצבור חייב להתפלל תשע ברכות, הברכות קאי גם אצבור, והשעם כדקאמר רבה: * זו את זו. עין משנה ברורה מה שכתב בשם הגאון אברבנאל, ודע, דבספר נהר שלום פליג עליו וזה לשונו: אם פתחו על הששה ברכות שפוסקים כמעצת הוא תיטא, הלפי פירוש הרא"ש והר"ן קבאר זה בנדאי בגמרא, עין שם, ואשאי קאטר דכן מוכח בגמרא, ואם ידעו על ייה ברכות של כל השנה, הוא גס"פ תיטא, ולא נחגנו אלא סמוכות זו לזו, דמשום הכי ליתא בהו פתיחה, ובכרטי ג' ראשונות ובי אחרונות כחד השכיב, וגם שאין משמעות לזה בגמרא, עד כאן לשונו, וכן כתב האליה רבה, ולענין דעתי נראה פשוט כמו שכתבתי בפנים, דגם להסגן אברבנאל הוא רק חסמי בעלמא ויזא בנה צליל-פנים מצות תפלה דטן התורה דבכשה אחת סגי, כמו שכתבו הפוסקים, וראית הפגן אברבנאל הוא מלשון הגמרא דקאטר ברכות של ראש-השנה ויום-הכפורים, משמע

מילואים תְּלֻכּוֹת רֵאשׁ הַשָּׁנָה סִימָן תַּקְצָא תַּקְצָב המשך מעמוד קודם

שכתבנו שם שמשמע מהמגיד (סי' ט), שעד שלש שעות הקביה דן על פי מידת הדין, ולאחר שלש שעות הקביה דן לפנים משורת הדין.

שדוהיד לא יתפלל מוסף עד אחר שלש שעות היום, כיון שבשעות אלו הקביה דן את עולמו, ושמן יעינו בדינו ביחוד ומי יצדק. וראה

תְּלֻכּוֹת רֵאשׁ הַשָּׁנָה סִימָן תַּקְצָב תַּקְצָא המשך מעמוד 134

דמיושב היו צרכות להיות בבקר משום ודוים מקדימים, ודו אותן עד אחרי קריאת התורה כדי שתחוסף זכות של שחרית וקריאת התורה, וכדי להורות ולהדגיש זאת ראוי שמקום התקיעה יהיה על הבימה, אבל תקיעות המעמד עיקר מקומן על סדר הברכות של מלכות זכרונות ושופרות שבתפילת מוסף, ולכן אין צורך לצרפן למקום קריאת התורה. והוסיף, שביאור זה נרמז בדברי הערוך השלחן שכתב (סי' תקפה ט"ז) שנהגו לתקוע על הבימה כיון שנתקנו אחרי קריאת התורה.

סימן תקצג

אם הברכות והתקיעות מעפכות זו את זו

[ביה"ל ד"ה מעכנת]

לא יאמר אף אדם פקדן⁽¹⁾ וכי, אכל הקנה עצה יאמר⁽²⁾.

1) אך מימי חבירו יכול להתפלל לידו מעט בקול רם הוא יחזור אחריו מילה במילה, וכמו שכתב בשערי צדק לקמן (סי' תקצד סי' ג) שדאי שיוצא בכך ידי חובתו. וראה מה שכתבנו במשניב שם (סי' ב).

2) ואף בלא טעם זה, העיר הגרי"ש אלישיב (הערות ראש השנה לה, ב) שהרי בכל יום טוב יש חיוב של תפילת מוסף בשבע ברכות, אם כן גם ביום טוב של ראש השנה אף אם אינו יוכל לקיים את החיוב המסוים ליום זה של מלכות זכרונות ושופרות, מדוע על כל פנים לא יהיה חיוב להתפלל שבע ברכות כבכל יום טוב, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקצא סי' ח). [המטה אפרים (סי' א) אכן כתב, שמי שלא יודע את כל שלש הברכות, מימי צורך להתפלל תפילת מוסף דיינו להזכיר את פסוקי המוספין בתפילתו, ומקום הזכרתם הוא כברכת קדושת היום בבכל מוספי יום טוב].

תְּלֻכּוֹת רֵאשׁ הַשָּׁנָה סִימָן תַּקְצָב תַּקְצָא המשך מעמוד סח

2) ולדעת הרמ"א שחולק וסובר שיכול להוציא ידי חובה את חבירו שאינו יכול להתפלל, כתב הגרי"ל וילברשטיין (ספר ויכוח שוח תפילה עמ' תרלד הע' 47) בשם הגרי"ש אלישיב שמתור לו להתפלל במיוחד [אף שכבר התפלל יוצא ידי חובתו] עבוד חולה כדי להוציא ידי חובה תפילה מדין ערבות [ומה שכתב המשניב לעיל (סי' קכד סי' א) שרק שיץ וכול להוציא בתפילה, היינו לשיטת השרע כאן]. והוסיף בשמו, שמימי בן אשכנז שרצה להוציא את חבירו בן ספרד, אינו יכול להתפלל עבורו במיוחד כדי להוציא, שהרי אם יתחוק הבן ספרד ויהיה לו כח הרי יצטרך להתפלל בעצמו, לשיטתו שנהגו כהשריע שלא יצא ידי חובה, ונמצא שכן אשכנז שהתפלל עבורו התפלל תפילה מיוחדת, אכן, בספר פני תפילה (עמ' לב) הביא בשם הגרי"ש אלישיב שאף לדעת הרמ"א יכול להוציא את חבירו רק אם עדיין לא התפלל [ולפי זה הוסיף שם (הע' כז), שדברי המשניב בסי' קכד המובאים לעיל הם גם לשיטת הרמ"א ובמקרה שכבר התפלל].

[משנ"ב סי' טו]

הַמְּתַחֵל בְּמִצְוַת אֲמָרִים לוֹ גְּמָר⁽¹⁾.

15) אכן, במקומות שנהגו לחלק ולתת את התקיעות דמיושב לאחד ותקיעות המעמד לאחר או לחלק גם את הסדרים מלכות לאחד וזכרונות לאחר, כתב לעיל (סי' תקפה סי' ח) שיעשו כמנהגם כי ישראל קדושים הם ומחובבים את המצוות. וטעם נוסף כתב האלף המגן (על המטה אפרים, סי' יב), שיש בזה גם משום יכרוב עם הדרת מלך, וכמו שלענין קרבן התמיד מבאת הגמי' (יומא כג, א) שהרכה כהנים יתעסקו בהעלאתו למזבח משום יכרוב עם הדרת מלך.

[משנ"ב סי' טז]

רְאִינוּ צְרִיף לְעִמָּד עַל הַבֵּימָה⁽¹⁾.

16) משמעות דבריו לכאורה שדוקא אם יש בעל תוקע אחר אין צריך לתקוע על הבימה בתפילת מוסף, אכן, הדרכי משה לעיל (סי' תקפה אות א, שהוא מקור דבריו, ראה שערי צדק סי' כב) כתב בטתם שלא צריך לתקוע את התקיעות שעל סדר הברכות על הבימה [ולא חלק בין אם התחלף הבעל תוקע או לא]. וכן כתב המטה אפרים (סי' ט) שנהגים שבתקיעות שעל סדר הברכות המקרא התוקע עומדים במקומם, אך הוסיף, שבקצת מקומות נוהגים שגם תקיעות אלו תוקעים על הבימה כדי שיהיו נשמעות דגש כוללם, ואז התוקע עולה על הבימה קודם שמתחילים מוסף, ועומד שם עד סוף התפילה המקראת יכול לעמוד במקומו.

[ולעיל (סי' תקפה סי' ג) כתב שתוקעין במקום קריאת התורה כדי שזכות התורה תגן, ולכאורה זה שייך גם במוסף. אכן, ביאר הגרי"ש קמנצק (קובץ הלכות ימים נוראים פט"ו הע' י) שההבדל בין התקיעות דמיושב שצרכות להיות על הבימה, לבין התקיעות המעמד, שתקיעות

שמצוה בו יותר מבשלוחו, כתב המטה אפרים (סי' תקפה סי' א) אין בזה מעלה, כיון שעיקר המצוה היא בשמיעת התקיעה, וממילא אין חילוק אם שומע תקיעות של עצמו או של אחר, ובקצה המטה (שם) כתב, שלפי האחרונים הסוברים שאף עיקר המצוה היא השמיעה מימי גם התקיעה היא חלק מהמצוה, מסתבר שגם בזה מצוה בו יותר מבשלוחו, וראוי שיתקע בעצמו ולא יצא על ידי חבירו. אמנם, בהגהות לבושי מרדכי כתב שדברי המטה אפרים מכוונים גם לפי שיטת אלו, שאף לשיטתם עיקר המצוה היא השמיעה, והמצוה שבתקיעה אינה אלא לתכלית השמיעה והיא טפילה למצות השמיעה, וכיון שעיקר המצוה לא שייך לומר מצוה בו יותר מבשלוחו, ממילא כך הדין גם לגבי החלק הטפל שבמצוה.

[משנ"ב סי' ב]

גַּם לְצַרְף עִמָּדוֹ בְּלִמְשָׁה⁽²⁾ וכו', וְלֹא עֲלֵי־יָדֵי שְׁלִיחַ⁽³⁾ וכו', וְאֵן הוּא שְׁלִיחַ צְבֻר⁽⁴⁾.

הלכות ראש השנה סימן תקצג תקצד תקצה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ב]

הוא רק בְּמִי קָצַמְתָּ אֶל אֵינוּ יוֹצֵא כָּלֵל בְּפָנָה (4) וכו', סמוכה לְתַבְרָתָהּ⁵.

על סדר הברכות, והרי את הברכות אינם מברכים. וראה מה שכתבנו בזה לעיל (סי' תרצב ס"ק ו).

[משנ"ב ס"ק ה]

בְּפָנָה לֹא יֵצֵא וְצָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְהַתְפַּלֵּל.

3) דבריו הם שלא כדעת המנחת פתים (סוף אבן העזר, הוספות לא"ר"ח סי' ס) שכתב שאף בברכות קריאת שמע שאינן רחמי, מימי מי שלא יודע את כל הברכות אין לו להימנע מלברך את מה שידע. וכעין זה דעת הגר"י קניבסקי (קהלות יעקב ברכות סי' יז), שכוונת המני"א שכלפי מי שאינו בקי בכל הברכות לא חייבו הכמים שברכות מעכבות זו את זו, וממילא חייב להתפלל את מה שידע.

7) מקור הלכה זו הוא מדברי הגמרא (ראש השנה לד, ב) שהברכות מעכבות זו את זו, וביאר הר"ן (שם) בשתי דרכים, או שהכוונה שאם אינו יודע את כל התשע ברכות לא יברך שום ברכה, או שהכוונה שסדר הברכות מעכב, ואם אמר זכרונות או שופרות קודם מלכויות, או שופרות קודם זכרונות, חוזר. והשר"ע לעיל (ס"א) פסק כפי הפירוש הראשון של הר"ן, וכאן הביא המשנ"ב בשם המני"א [ראה שעה"צ (ס"ק ב)] שיש לפסוק גם כפירוש השני של הר"ן. ומקורו של המני"א מבואר בדבריו (ס"ק ה) ממה שכתב הרמ"א. וכן סדרן אינו מעכב, ואם התפלל קודם שתקע יצא, האות וא"ו במילה ואם יתרה היא, אלא ודאי שכוונתו בסוף דבריו לפרש את תחילת דבריו, דהיינו שמה שסדרן אינו מעכב הוא כשהתפלל קודם שתקע, ומכאן שאם שינה את סדר הברכות עצמן לא יצא [ורמז לזה המשנ"ב בסוף ס"ק ה].

ומו"מ כל שלא התפלל מאיזו סיבה תפילה מלאה, כתב המנחת פתים (שם) שבתפילה הבאה עליו להשלים תפילה זו, וכן דעת הגר"ח קניבסקי (אש"י ישראל פ"ב הע' צ"א). וראה מה שכתבנו בזה לעיל (סי' קו ס"ק ד).

ולענין מי שמחמת חוליו מדלג תיבות שלימות בתפילתו, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' קיט ס"ק יג).

[ביה"ל ד"ה ואם]

ופשוט דתפילה על התקיעה אין ראוי לברך⁸.

8) אמנם, במשנ"ב לעיל (סי' סו ס"ק א) הביא מחלוקת הפוסקים האם בכל מצוה שחייב בה אלא שספק לו אם קיימה, צריך לקיימה עכשיו בברכה [וכאן סתם שאף שדאי חייב בתקיעת שופר אלא שספק לו אם יצא בתקיעת סדר אחר, אינו צריך לברך]. וראה מה שכתבנו שם.

4) אמנם ידי חובת מצות תפילה מהתורה, כתב בביה"ל (ד"ה זו את זו) שיוצא [וראה מה שכתבנו בזה לעיל (סי' קו ס"ק ד)] בשם הגר"י קניבסקי בדעת המני"א לפי הבנת הביה"ל. והוא שלא כדעת האבי עזרי (פ"א מהל' תפלה ה"א) שכתב שאף לדעת הרמב"ם (שם ה"א-ב, ראה משנ"ב לעיל שם ס"ק ד) שיש חיוב מצות עשה מן התורה להתפלל בכל יום, ואין לתפילה זו לא זמן קבוע ולא נוסח קבוע אלא שיהיה כלול בה שבה והודאה למקום ובקשת צרכיו, מי"מ לאחר שתיקנו חכמים נוסח קבוע של תשע עשרה ברכות עקרו בשב ואל תעשה את החיוב מן התורה, ומי שאינו מתפלל את כל תשע עשרה הברכות ואלא אם כן הוא טרוד, שאו תיקנו לו ברכת 'הביעור' הכוללת את כל הברכות האמצעיות אינו מקיים בזה אף את החיוב מהתורה. אך הוסיף, שאף שאין חיוב אחר שחכמים עקרוהו, מי"מ המתפלל תשע עשרה ברכות מקיים בזה גם מצות עשה מהתורה של תפילה [כמו כל מי שמקיים מצוה שאינה חיובית שיש מצות עשה בקיומה].

ותמה הנרשז אויערברך (הליכות שלמה ראש השנה פ"ב דבר הלכה אות בט). הרי לשיטת רב האי גאון [המובאת בבי"ו ס"י תקצ] בכל סוג תרועה יוצאים, ולשיטתו ודאי שיוצא ידי חובה בסדר שתוקע, ואף לשאר הראשונים שספק גמור הוא מה היא התרועה של תורה, מי"מ יתכן שיוצא ידי חובה אם אכן מה שתקע היא התרועה האמיתית, ומדוע פשוט לביה"ל שאין צריך לברך. הוסיף (ארחות הלכה שם הע' 77), שמדברי המשנ"ב עצמו יש להוכיח שסמך בדיעבד על שיטת רב האי גאון, שהרי כתב לעיל (סי' תקפו ס"ק כב) שמדור הנאה משופר שאין לו מי שיתקע בעדו, עליו לתקוע בעצמו, אך לא יתקע רק עשרה קולות דהיינו תשרית תש"ת ותר"ת שהם מעיקר הדין, והלכה זו היא רק על פי שיטת רב האי גאון, שהרי לשאר הראשונים באופן כזה ודאי שלא קיים את מצות התורה [שהרי מהתורה חייב לתקוע שלש תרועות, ואם כל סוג תרועה הוא רק ספק, אם כן ודאי שלא קיים את מצות התורה בשלש תרועות מסוגים שונים]. וראה מה שכתבנו שם.

5) והוא הדין שיכול להסמיכה לברכה אחרונה, כמו שכתב לעיל (סי' קי ס"ק כח) לענין תפילת הדרך שיכול להסמיכה לברכה אחרונה או לברכת אשר יצר, ותחשב ברכה הסמוכה לחברתה. אמנם לעיל (סי' מז ס"ק יא) הביא מחלוקת מה הטעם שברכות ההבדלה פותחות בברך אף על פי שסמוכות הן, שיש אומרים שהטעם הוא כיון שהן ברכות קצרות, ויש אומרים שהטעם הוא כיון שאם רצה אומר כל אחת בפני עצמה על הגר ועל הבשמים [וכאן ולעיל סי' קי כתב, שאם סומך ברכתו לברכת אשר יצר או לברכה אחרונה נחשבת סמוכה לחברתה, אף על פי שיכול לאומרו כל אחת בפני עצמה]. ולענין להסמיך לברכה ראשונה שלפני האבילה, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' קי שם).

[משנ"ב ס"ק ד]

אף על-פיריכן תקעו השלשה סדרים⁶.

סימן תקצד יחיד שלא התפלל אין חבירו מוציא

[משנ"ב ס"ק א]

אָפְלוּ הוּא יְכוּל לְתַקֵּעַ בְּעַצְמוֹ¹.

6) דהיינו שיתקעו תשרית תשרית, וכמו שביאר בשעה"צ (ס"ק א) שבתקיעות אלו יוצאים ידי חובת תקיעות דמיושב, אך אין להם לקיים את תקנת התקיעות דמעומד, כיון שתקיעת המעומד נתקנו

1) והאם יש מעלה לתקוע בעצמו ולא לצאת מהבירור מהמת המשך במילואים עמוד 38

מילואים הלכות ראש השנה סימן תקצא תקצב המשך מעמוד קודם

שכתבנו שם שמשמע מהמג"א (סי"ט), שעד שלש שעות הקביה דן על פי מידת הדין, ולאחר שלש שעות הקביה דן לפניו משורת הדין.

שהיחיד לא יתפלל מוסף עד אחר שלש שעות היום, כיון שבשעות אלו הקביה דן את עולמו, ושנא יעינו בידו ביחוד ומי יצוק. וראה

הלכות ראש השנה סימן תקצב תקצג המשך מעמוד 134

דמיושב היו צרכות להיות בבוקר משום זריזים מקדימים, ודחו אותן עד אחרי קריאת התורה כדי שתתווסף זכות של שחרית וקריאת התורה, וכדי להודות ולהודיש זאת ראוי שמקום התקיעה יהיה על הבימה, אבל תקיעות דמעמד עקר מקומן על סדר הברכות של מלכות זכרונות ושופרות שבתפילת מוסף, ולכן אין צורך לצרפן למקום קריאת התורה. והוסיף, שביאור זה נרמז בדברי הערוך השלחן שכתב (סי' תקפה ס"ד) שנהגו לתקוע על הבימה כיון שנתקנו אחרי קריאת התורה.

[משנ"ב סי"ק טו]

דמקחיל במצוה אוקרים לו גמרי.

אכן, במקומות שנהגו לחלק ולתת את התקיעות דמיושב לאחד ותקיעות דמעמד לאחר או לחלק גם את הסדרים מלכות לאחד וזכרונות לאחר, כתב לעיל (סי' תקפה ס"ד) שיעשו כמנהגם כי ישראל קדושים הם ומחבבים את המצוות. ושעם נוסף כתב האלף המגן (על המטה אפרים, סי' יב), שיש בזה גם משום יכרוב עם הדרת מלך, וכמו שלענין קרבן התמיד מבאר הגמ' (יומא כו, א) שהרכה כהנים יתעסקו בהעלאתו למזבח משום יכרוב עם הדרת מלך.

[משנ"ב סי"ק טז]

ואינו צריך לצמד על הקיעה.

משמעות דבריו לכאורה שדוקא אם יש בעל תוקע אחר אין צריך לתקוע על הבימה בתפילת מוסף. אכן, הדרכי משה לעיל (סי' תקפה אות א, שהוא מקור דבריו, ראה שעה"צ סי' כב) כתב בסתם שלא צריך לתקוע את התקיעות שעל סדר הברכות על הבימה ולא חילק בין אם התחיל הבעל תוקע או לא. וכן כתב המטה אפרים (סי' שנהגים שבתקיעות שעל סדר הברכות המקרא התוקע עומדים במקומם, אך הוסיף, שבקצת מקומות נהגים שנים תקיעות אלו תוקעים על הבימה כדי שידעו נשמעות היטב לכלם, ואז התוקע עולה על הבימה קודם שמתחילים מוסף, ועומד שם עד סוף התפילה והמקרא יכול לעמוד במקומו.

ולעיל (סי' תקפה ס"ג) כתב שתוקעין במקום קריאת התורה כדי שזכות התורה תגן, ולכאורה זה שייך גם במוסף. אכן, ביאר הגרי"ש קנעצקי (קובץ הלכות ימים נוראים פט"ו הע' י) שההבדל בין התקיעות דמיושב שצרכות להיות על הבימה, לבין התקיעות דמעמד, שתקיעות

סימן תקצג

אם הברכות והתקיעות קעקבות זו את זו

[ביהל ד"ה מעכבת]

לא יאמר אף אמת טהור⁽¹⁾ וכי, אצל הקנה עצמה יאמר⁽²⁾.

1) אך מי"מ חבירו יכול להתפלל ליד מעט בקול רם והוא יחזור אחריו מילה במילה, וכמו שכתב בשעה"צ לקמן (סי' תקצד ס"ג) שדאי שיחבא בכך ידי חובתו. וראה מה שכתבנו במשנ"ב שם (סי' ב).

2) ואף בלא טעם זה, העיר הגרי"ש אלישיב (הערות ראש השנה לה, ב) שהרי בכל יום טוב יש חיוב של תפילת מוסף בשבע ברכות, אם כן גם כיום טוב של ראש השנה אף אם אינו יוכל לקיים את החיוב המסוים ליום זה של מלכות זכרונות ושופרות, מודע על כל פנים לא יהיה חיוב להתפלל שבע ברכות בכלל יום טוב, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקצא ס"ק ח). והמטה אפרים (סי"א) אכן כתב, שמי שלא יודע את כל שלש הברכות, מי"מ צריך להתפלל תפילת מוסף דהיינו להזכיר את פסוק המוספין בתפילתו, ומקום הזכרתם הוא בברכת קדושת היום כבכל מוספי יום טוב.

הלכות ראש השנה סימן תקצג תקצד תקצה המשך מעמוד סח

2) ולדעת הרמ"א שחולק וסובר שיכול להוציא ידי חובה את חבירו שאינו יכול להתפלל, כתב הגרי"ש זילברשטיין (ספר זיכרון שיח תפילה עמ' תרל"ד הע' 47) בשם הגרי"ש אלישיב שמתיר לו להתפלל במיוחד [אף שכבר התפלל ויצא ידי חובתו] עבור חולה כדי להוציא ידי חובה תפילה מדין ערבות [ומה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' קכד ס"א) שרק ש"ץ יכול להוציא בתפילה, היינו לשיטת הש"ע בא"ן]. והוסיף בשמו, שמי"מ בן אשכנז שרצה להוציא את חבירו בן ספרד, אינו יכול להתפלל עבורו במיוחד כדי להוציאו, שהרי אם יתחוק הבן ספרד וידעה לו כח הרי יצטרך להתפלל בעצמו, לשיטתו שנהג בהש"ע שלא יצא ידי חובה, ונמצא שכן אשכנז שהתפלל עבורו התפלל תפילה מיוחדת. אכן, בספר פניני תפילה (עמ' לב) הביא בשם הגרי"ש אלישיב שאף לדעת הרמ"א יכול להוציא את חבירו רק אם עדיין לא התפלל [ולפי זה הוסיף שם (הע' כו), שרברי המשנ"ב בסי' קכד המבאים לעיל הם גם לשיטת הרמ"א ובמקרה שכבר התפלל].

שימצוה בו יותר מבשלוחו, כתב המטה אפרים (סי' תקפה ס"ג) שאין בזה מעלה, כיון שעיקר המצוה היא בשמיעת התקיעה, וממילא אין חילוק אם שומע תקיעות של עצמו או של אחר. ובקצה המטה (שם) כתב, שלפי האחרונים הסוברים שאף שעיקר המצוה היא השמיעה מי"מ גם התקיעה היא חלק מהמצוה, מסתבר שגם בזה ימצוה בו יותר מבשלוחו, וראוי שיתקע בעצמו ולא יצא על ידי חבירו. אמנם, בהגהות לבושי מרדכי כתב שרברי המטה אפרים מכוונים גם לפי שיטת אלו, שאף לשיטתם עיקר המצוה היא השמיעה, והמצוה שבתקיעה אינה אלא לתכלית השמיעה והיא תפילה למצות השמיעה, וכיון שבעיקר המצוה לא שייך לומר ימצוה בו יותר מבשלוחו, ממילא כך הדין גם לגבי החלק הטפל שבמצוה.

[משנ"ב סי"ק ב]

גם לצורך עצמו בלתי⁽³⁾ וכו', ולא עלייך שליח⁽⁴⁾ וכו', וְאָז הוּא שְׁלִיחַ צְבוּר⁽⁵⁾.

מילואים

הלכות ראש השנה סימן תקצג תקצד תקצה

המשך מעמוד קודם

יש להעדיף את התקיעות המפורשות בתורה על פני הברכות שרק נלמדות מדרשת חכמים.

3) וממה שפסק כאן שאף ביום השני יש להעדיף את מקום התקיעות, כתב הגרצ"פ פראנק (מקראי קודש ראש השנה סי' ב) שלכאורה יש ללמוד להחמיר בתקיעות היום השני בתקיעות מן התורה. וראה הנפקא מינה שהביא לענין נער שהגיע למצוות וילא יודע אם הביא שתי שערות] האם יוכל לתקוע ביום השני, וכיצד ניתן לדחות ראייה זו, ומשמעות דברי הפוסקים בזה.

4) וגם אם מסתפק האם במקום שהולך יש שופר, כתב האג"ף המגן (סי' ג) שפשוט שאפילו ספק ספיקא של תקיעת שופר ואפילו ביום השני עדיף מתפילה בציבור.

וכול זה שלא כמו שהביא הפמ"ג (סי' תצ משב"ז סי' ב) בשם הרמב"ן שביום טוב חובת התפילה כמנחם היא מהתורה ונלמדת מהכתוב 'מקרא קודש', ולדבריו לכאורה גם בראש השנה שנאמר בו 'מקרא קודש' תהיה חובה מהתורה להתפלל במנחם.

ולענין ספק ספיקא של תקיעת שופר כנגד ברכת מלסיות זכרונות ושפורות, ראה מה שכתבנו להלן (סי' ב).

[משנ"ב סי' ב]

צדיק מנדי דרבנן וכו', דק סדר אחרת וכו', ונתנה לה שבות דשבות¹⁷.

5) מקורה של הלכה זו בדברי הגמרא (ראש השנה לד, ב), וביאר השפת אמת (שם) שאף לשיטת שספק מהתורה דינו מהתורה לקולא, ורק מדרבנן יש לנהוג לחומרא, ואם כן לכאורה כל ספק מהתורה אינו חמור יותר מנדאי דרבנן [שהרי רק חכמים נתנו חומרא לספק מהתורה], מימי אין זה אלא כשהספק הוא לשעבר אם קיים את המצוה, שאז לשיטת אלו הייב רק מדרבנן לקיים שוב את המצוה, אך בספק כלפי העתיד, כמו כאן שודאי לא קיים את המצוה וספק לו אם יוכל לקיימה, מחוייב מהתורה לעשות כל סדוקי לקיים את המצוה [אך הביא שיטת הר"ן שגם בספק לעתיד דינו מהתורה לקולא, וראה מה שכתב ליישב דבריו].

6) ובטעם הדבר כתב המטה אפרים (סי' א), שגם זה בכלל ספק דאורייתא שאולי הסדר שבקיימים בו הוא הסדר הנכון [ראה שריע לעיל (סי' תקצ סי' ב) שהחוייב לתקוע שלושה סדרים הוא מחמת הספק]. אכן, במקרה שספק ספיקא אם יוכל לקיים במקום שהולך אליו את מצות תקיעת שופר ואילו את הברכות ודאי יפסיד, כתב (שם) שילך למקום שמתפללים, שיש להעדיף את הודאי דרבנן על ספק ספיקא של תורה. ובענין זה דעת הגרש"ז אייערך (הלכות שלמה ראש השנה פ"ב סי' כ).

7) ראה מה שכתבנו בענין זה לעיל (סי' תקפ"ו סי' פו).

[שעה"צ סי' ב]

אם יש לך חות לשביל זה תקום שמתפללק¹⁸.

8) אמנם, במשנ"ב לקמן (סי' תרנ"א סי' א) כתב לגבי לולב ביום טוב שני, שאם יש מקום שודאי אין יודעים בו להתפלל וספק אם יהיה שם לולב, ובמקום אחר ודאי שאין לולב אך יודעים להתפלל, שילך למקום שבו מתפללים.

3) וכל זה לדעת השר"ע, אך לדעת היש חולקין שהביא הרמ"א יוכל להוציא את חבירו בתפילתו. אכן, במשנ"ב לעיל (סי' קנד סי' א) כתב שאין יוצא בתפילת חבירו אלא אם כן הוא ש"ץ, וכדעת השר"ע כאן [וראה מה כתבנו שם ומה שהבאנו בהערה הקודמת בשם הגר"ש אלישיב]. דעת הערוך השלחן (סי' ב) שבשעת הדחק אפשר לסמוך על היש חולקין.

4) אמנם, בביה"ל לעיל (סי' קנד סי' א) ד"ה יחידי] כתב בשם המג"א, שבתפילה שאומרים בה פיוטים [בתפילת מוסף בראש השנה] אין השי"ץ מוציא אפילו את מי שאינו בקי, משום שאי אפשר לשמוע את כל הפיוטים הוא כעין הפסק, אלא שסיים שמימי אף בתפילות כאלו צריך השי"ץ לחזור התפילה, כי לא ימנע לפעמים שיתכוון מי שאינו בקי ויצא בזה. וראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל (שם).

סימן תקצה

מי שאינו בקי לא בתקיעות ולא בתפילה

[משנ"ב סי' א]

דתקיעות דאורייתא¹ וברכות דרבנן², ואפילו ביום שני³ וכו', אף על-פי שמתפלל בתיבוד⁴.

1) ואף שהשר"ע לעיל (סי' תקפ"ו סי' א) פסק ששופר של ראש השנה אין מחללים עליו יום טוב אפילו בדבר שהוא משום שבות, וראים שאיסור דרבנן רוחה מצוה מהתורה, ביאר בשו"ת הר צבי (או"ח ח"ב סי' פט) ששם מדובר לענין דיני חזיה, והיינו כשיש לפניו מצוה שאינו יכול לקיימה אלא אם כן יעבור בקום ועשה על מצוה אחרת, שבוה פעמים שחכמים העמידו דבריהם גם במקום דברי תורה, ולא התירו לעבור בקום ועשה אפילו על איסור דרבנן, וזהו פסק השר"ע לעיל שאין לעבור בקום ועשה על איסור דרבנן כדי לקיים את מצות התקיעה שהיא מהתורה, אבל כאן מדובר על דיני קרימה, היינו כשיש לפניו לקיים שתי מצוות ואינו יכול לקיים אלא אחת מהן. שאז מסתבר שיעדיף את המצוה דאורייתא על הדרבנן.

2) ואף שבגמ' (ראש השנה לב, א) אמר שאת הברכות של מלכויות זכרונות ושופרות יש לומר כיון שירחמנא אמר אדכרי, ומביאה הגמ' על כך דרשה מכתובים, וכתב הרי"ח (שם) שמדברי הגמ' מצאנו שחובה מהתורה להזכיר מלכויות זכרונות ושופרות, ביאר הגרש"ז אייערבך (הלכות שלמה ראש השנה פ"ב דבר הלכה את לא) שנראה שמהתורה די להזכיר רק ענין מלכות זכרון ושופר. כגון שיאמר אתה מלך חובר הכל ולכן נהנו תוקעים בשופר, ואילו נוסח הברכה ואמירת הפסוקים אינם אלא מדרבנן. ולפי זה הוסיף, שההלכה להעדיף את התקיעות נאמרה רק במי שאמנם אינו יודע את הנוסח המלא של הברכות אך מימי יודע להזכיר ענינם, שבוה יוצא מהתורה.

אמנם, יש מהראשונים [ראה רש"י"א שם, וכן הוא בריטבי"א שם (טו, א)] שכתבו שאכן חובת הברכות היא רק מדרבנן, ומה שכתבה הגמ' על כך שירחמנא אמר אדכרי, היינו כיון שיש לחובה זו אסמכתא מהכתובים, ש"ץ לומר על כך שירחמנא אמר אדכרי, ובספר יום תרועה (שם לב, א) כתב להיפך, שחובת הברכות היא מהתורה, וסוגת הגמ' שכיון שדין זה אינו מפורש בתורה אלא נלמד מדרשות חכמים,

